

Рогов Георгій Костянтинович
д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів
Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова
м. Миколаїв, Україна

ФІНАНСОВІ СТИМУЛИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ НА ТЕРИТОРІЯХ ВІДНОВЛЕННЯ

Тези присвячено вирішенню проблеми створення системи стимулів повоєнного відновлення і розвитку підприємств на територіях, найбільш постраждалих внаслідок бойових дій або тимчасової окупації. На основі ризик-аналізу визначено фінансові стимули, сумісне застосування яких, спроможне забезпечити позитивний синергетичний ефект – активізацію інвестиційних процесів.

Ключові слова: *повоєнне відновлення, стимулювання, податкові й митні пільги, компенсація відсоткової ставки за інвестиційними кредитами, прискорена амортизація.*

Концепція стратегії повоєнного відновлення та розвитку України передбачає забезпечення «регіональної та територіальної збалансованості...з урахуванням пріоритетності найбільш постраждалих регіонів та громад» [1]. Реалізація стратегії вимагає створення відповідної системи фінансових стимулів активізації інвестиційної діяльності підприємств на територіях відновлення у розумінні статті 11⁻² Закону України «Про засади державної регіональної політики» [2]. Визначення ризиків застосування кожного стимулу, методів запобігання їх виникненню або зменшення негативних наслідків та обґрунтування очікуваних результатів мають передувати вирішенню задачі об'єднання найбільш дієвих стимулів у систему.

Порівняльний аналіз результатів ризик-аналізу ряду фінансових стимулів, які передбачені законодавством України або успішно використовуються на практиці в країнах Європейського Союзу, призводить до висновку щодо доцільності спільного застосування методів здешевлення інвестиційних кредитів, прискореної амортизації, зниження ставки податку на прибуток і звільнення від оподаткування ПДВ і сплати ввізного мита операцій з імпорту устаткування, обладнання та комплектуючих виробів для підприємств-експортерів. Скасування податку на прибуток або запровадження податку на вивільнений капітал призводять до нівелювання дії стимулів прискореної амортизації та відповідно інтенсивного розвитку, які передбачені пунктом 43¹ підрозділу 4 розділу ХХ ПКУ [3]. Запобігти такому ризику можливо шляхом визначення оптимальної величини зниження ставки податку на прибуток. Певним орієнтиром у вирішенні цього питання є пільгова ставка податку, яку передбачено для резидентів Дія Сіті (9%).

Статус неплатника ПДВ призводить до зниження зацікавленості у співпраці бізнес-партнерів, які сплачують податок на додану вартість на загальних умовах. Аналогічні ризики, хоча й у меншій мірі, виникають і в разі оподаткування за ставками, меншими за базову. Компромісне ціноутворення як метод згладжування протиріч між платниками і неплатниками ПДВ має мало спільного з принципами стимулювання. З особливими проблемами стикаються експортери, операції яких звільнені від сплати податку на додану вартість, адже вони не мають права на відшкодування вхідного ПДВ і вимушені збільшувати ціни в умовах жорсткої конкуренції на міжнародних ринках. М'якшим є небажаний ефект звільнення від оподаткування ПДВ і сплати ввізного мита операцій з імпорту устаткування, обладнання та комплектуючих виробів для здійснення певних видів діяльності. Він полягає у штучних податкових перевагах для зарубіжних постачальників. Теоретично для усунення цього недоліка достатньо встановити обмеження на застосування особливого податкового режиму лише для товарів, що не мають вітчизняних аналогів та опрацювати процедуру контролю, але практика довела, що зарегламентованість пільгового імпорту зводить нанівець дієвість такого стимулу. З іншого боку, не варто ігнорувати той факт, що для підприємств-експортерів, особливо з тривалим технологічним циклом, звільнення від оподаткування ПДВ і сплати ввізного мита операцій з імпорту необхідного їм обладнання створює потужні стимули розвитку.

Доцільність запровадження механізму часткової компенсації відсоткової ставки за інвестиційними кредитами підприємств на територіях відновлення пояснюється високою вартістю позикового капіталу. Ймовірними проблемами його функціонування є нестача коштів, додаткові адміністративні витрати і корупційні ризики. Запобіганню останнім сприяє забезпечення автоматичної процедури компенсації за умови відповідності визначеним критеріям та прозорості прийняття відповідних рішень. З метою стимулювання сталого розвитку підприємств на територіях відновлення до переліку критеріїв компенсації доцільно віднести енергоефективність, екологічність технологій та працевлаштування осіб з інвалідністю внаслідок війни.

Вирішенню проблеми ресурсного забезпечення механізму здешевлення кредитів сприятиме запозичення німецького досвіду щодо запровадження Внеску солідарності з новими федеральними землями (*Solidaritätszuschlag*) з урахуванням специфіки вітчизняних економічних реалій. Очевидними ризиками запровадження внеску солідарності є збільшення податкового навантаження на підприємства в регіонах – донорах та істотні складнощі з об'єктивним оподаткуванням фізичних осіб. З огляду на низькі доходи пересічних українських компаній і домогосподарств навіть на найменш постраждалих від війни територіях, невибіркове оподаткування видається апріорі не прийнятним. Оптимальним варіантом могло б стати обмеження кола платників такого податку лише окремими категоріями юридичних осіб: банки та інші фінансові установи, торгівельні мережі, підприємства гравального бізнесу, суб'єкти господарювання, які перереєструвались та/або перенесли

діяльність з територій відновлення. Розповсюдження цього податку на фізичних осіб, доцільно для громадян, які мають значні активи і доходи. До додаткових заходів запобігання зазначеним ризикам слід віднести конкретизацію терміну, на який запроваджуватиметься внесок солідарності, та зниження загального податкового навантаження на бізнес у країні. У підсумку варто очікувати формування фінансового ресурсу для часткової компенсації відсоткової ставки за інвестиційними кредитами, а також побічного позитивного ефекту у вигляді збільшення надходжень місцевих бюджетів через привабливість реєстрації підприємств на територіях-реципієнтах.

Негативним наслідком пільгового режиму на територіях відновлення є ймовірне ухилення від оподаткування високорентабельними глобальними торговельними мережами та підприємствами фінансового сектору через зміну місця реєстрації. Уникнути такого сценарію дозволить обмеження кола пільгової категорії підприємств лише суб'єктами, пріоритетних для певної території відновлення видів економічної діяльності.

Системне застосування зазначених фінансових стимулів створить передумови для акумулювання коштів підприємств та активізації інвестиційних процесів. Зниження ставки податку на прибуток і пільги з ПДВ сприятимуть збільшенню власного капіталу суб'єктів господарювання. Часткова компенсація відсоткової ставки за інвестиційними кредитами за рахунок надходжень від внеску солідарності підвищить доступність позикового капіталу. Інтерес до спрямування накопиченого таким чином фінансового ресурсу на інвестиції в модернізацію виробництва і оновлення необоротних активів підсилюватиметься вже існуючими можливостями прискореної амортизації основних засобів. Слід підкреслити, що ефект стимулювання істотно залежить від усунення таких вад зовнішнього середовища функціонування підприємств як недосконалість судової системи, адміністративний тиск на бізнес, значний рівень корупції, монополізація ринків тощо.

Список використаних джерел:

1. Концепція стратегії повоєнного відновлення та розвитку України. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-05/stratvidnovlennya-koncept-v2.pdf> (дата звернення 27.02.2023).
2. Про засади державної регіональної політики : Закон України від 05.02.2015 №156-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text> (дата звернення 27.02.2023).
3. Податковий кодекс України : Кодекс від 02.12.2010 №2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення 27.02.2023).